

METİN YAYINLARINDA NOKTALAMAYLA İLGİLİ ANLAM KAYMALARI VE KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDEKİ DURUM

Prof. Dr. Mehmet Özmen

Eski metin yayınlarında, noktalama işaretlerinin kullanımıyla ilgili olarak değişik tutumlar izlenmektedir. Bu tutum değişikliği, ayrı dalda olanlar arasında olabildiği gibi, aynı dalda olanlar arasında da olabilmektedir. Bu konuda metin yayıncılarının belirli ilkelere birleşmelerinde ve birbirine ters düşmeyen yollar izlemelerinde, mümkünse belirli konularda tutum birliğine gitmelerinde yarar vardır.

Noktalamanın, Türk edebiyatına, Tanzimat'la girdiğini biliyoruz. 1860'lardan önce böyle bir uygulama olmadığına göre, yazdığı edebi eserde noktalama işareti kullanmamış bir kimsenin eserine noktalama işareti koyarken, müellif noktalama işareti koymuş olsaydı, bizim koyacağımız noktalamalarla aynı şey olurdu diyebilir miyiz? Bunu diyemeyeceğimize göre yapacağımız işin bir tarafı şöyle veya böyle bizim şahsi tasarrufumuza kalmaktadır. Peki, bize ait olmayan bir metin üzerinde şahsi tasarrufta bulunabilir miyiz bulunamaz mıyız? Bulursak ne kadar bulunabiliriz? Bize kalırsa bu tasarruf, okuyucuyu yönlendirmeyecek, metne bizim yorumumuzu katmayacak ölçüler içinde olmalıdır. Yaptığımız noktalama, metinden çıkacak anlamı etkileyecekse, noktalanmamış veya bir başka şekilde noktalananmış metne göre, ortaya anlam farklılığı çıkaracaksa, böyle bir tasarrufta bulunmaya hakkımız yoktur. Zira, noktalama, özellikle nazımda, yayıncının düşüncesini, yorumunu metne dokumaksa, nakşetmekse, bu tutum okuyucuyu doğrudan doğruya etkilemek, onun, sizin dışınızda bir başka şekilde düşünmesine, zihninin değişik arayışlara girmesine, değişik yönlerde kanatlanmasına daha işin başında ket vurmak demektir.

Metin yayınlarını önce nesir ve nazım diye ikiye ayırmak gerekmektedir. Bu iki alanın karakterleri de özellikleri de birbirinden farklı olduğu için her iki sahayı kendi içinde değerlendirmekte yarar vardır.

Şimdi, bugüne kadar yapılan metin yayınlarında nasıl bir yol izlendiğini kısaca gözden geçirelim:

Düzyazı metinlerin yayınlarında izlenen yollara baktığımızda,

kesin bir birlik görmüyoruz. Bu alandaki tasarrufların belli başlılarını şu guruplarda toplayabiliriz:

1.Hİç noktalama işareti ve büyük harf kullanılmayan metinler (bkz. Gülistan Tercümesi, Seyfi Serayi, Haz.: Ali Fehmi Karamanlıoğlu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 544, Ankara 1989. Bu eserin manzum kısımlarında da aynı uygulamaya gidilmiştir. Orhun Yazıtları, Talât Tekin, Türk Dil Kurumu Yayınları: 540, Ankara 1988).

2.Noktalama işaretleri kullanılmayan, ancak, özel isimlerde büyük harf kullanılan metinler (bkz.Müntehabat-ı Şifa I, Zafer Önlere, Türk Dil Kurumu Yayınları: 559, Ankara 1990).

3.Noktalama işaretlerinden yalnızca virgöl kullanılan, ayrıca özel isimler dışında büyük harf kullanılmayan metinler (bkz. Mukaddimetü'l- Edeb, Nuri Yüce, Türk Dil Kurumu Yayınları: 535, Ankara 1988).

4. Noktalama işaretleri kullanılan, ancak büyük harf kullanılmayan metin yayınları (bkz. Eski Türk Yazıtları, Hüseyin Namık Orkun, Türk Dil Kurumu Yayınları, 529, Ankara 1987).

5.Tam bir noktalama kullanılan, ancak, özel adlar dışında büyük harf kullanılmayan metin yayınları (bkz. Türk Lehçeleri Örnekleri, Saadet Çağatay, 3. baskı, A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1977; Marzuban-name Tercümesi, Zeynep Korkmaz A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları: 219, Ankara 1973).

6. Noktalama işaretlerinin ve büyük harfin tam olarak kullanıldığı metin yayınları (bkz. Nehcü'l-Feradis II, Metin, Çevriyazı: János Eckmann, Yayınlayanlar: Semih Tezcan- Hamza Zülfikar, Türk Dil Kurumu Yayınları: 518, Ankara-?; Dede Korkut Kitabı I, Muharrem Ergin, Türk Dil Kurumu Yayınları-Sayı: 169, Ankara 1989: Nesayimü'l-Mahabbe min Şemayimi'l-Fütüvve, Ali Şir Nevâyi, Hazırlayan: Kemal Eraslan, I.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2654, İstanbul 1979).

Manzum metin yayınlarına gelince, bunlardaki tutum da mensur metin yayınlarından pek farklı değildir. Gerek Halk Edebiyatı gerekse, Divan Edebiyatı metin yayınlarında, yayıncılar birbirlerinden farklı tutumlar sergilemişlerdir. Bu farklılık, değişik araştırmacılar arasında olduğu kadar, bir araştırmacının aynı yayınının değişik metinlerinde de görülebilmektedir. Biz, manzum metin yayınlarında noktalamayla ilgili olarak belirleyebildiğimiz farklılıkları şu şekilde gruplandırdık:

1. Noktalama işaretlerinin ve büyük harfin hiç kullanılmadığı
metin yayınları (bkz. Kutadgu Bilig I, Metin, Reşit Rahmeti
Arat,
Türk Dil Kurumu Yayınları: 458, Ankara 1979; Kadı
Burhaneddin
Divanı, Muharrem Ergin, I.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları:
2244,
İstanbul 1980)
2. Noktalama işaretleri kullanılmayan, ancak, dize başlarında ve
özel isimlerde büyük harf kullanılan metin yayınları (bkz. XI.
Yüzyıl
Türk Şiiri, Talât Tekin, Türk Dil Kurumu Yayınları: 541, Ankara 1989;
Mecmu'atü'n-nezair, Mustafa Canpolat, Türk Dil Kurumu
Yayınları:
500, Ankara 1982; Nev'i Divanı, Hazırlayanlar: Mertol Tulum,
M. Ali
Tanrıyar, I.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2160, İstanbul
1977;
Gevheri Divanı, Şükrü Elçin, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli
Folklor
Dairesi Yayınları: 56, Halk Edebiyatı Dizisi: 9, Ankara 1984;
İB).
3. Noktalama işaretleri kullanılmayan, ancak belirli yerlerde bazı
noktalama işaretlerinin ve dize başlarında ve özel isimlerde
büyük
harflerin kullanıldığı metin yayınları (bkz. Nedim Divanı,
Abdölbaki
Gölpınarlı, İnkılâp-Aka Kitabevi, (İstanbul) 1972, s.
143-222.
Yalnızca tarih düşürülen beyit ve dizelerden önce iki nokta
konul
muştur).
4. Aynı eserde hem noktalama işaretlerinin kullanıldığı hem de
kullanılmadığı metinler bulunan, dize başlarında ve özel
isimlerde
büyük harf kullanılan metin yayımları: Fuad Köprölü'nün,
Türk saz
şairleri adlı eserinde, genelde noktalamaya yer verilmemiş,
ancak
bazı metinlerde denk öğeler arasına ya da öznen sonra,
virgöl
konmuştur. Bazı metinlerde ise kıt'a sonlarına nokta
konmuştur
(bkz. FK, s. 165, Aşıktan alınan 9. metin). Ayrıca bazı
metinlerde
tam bir noktalama uygulanmıştır (bkz. FK. s. 132-134,
Kuloğlu'dan
alınan 1., 2., 3. metinler). Saim Sakoğlu, Türk Dili Dergisinin
Halk
Şiiri özel sayısındaki incelemesinde ikili bir tutum izlemiştir.
Genelde
noktalama işareti kullanılmayan Sakoğlu, bazı metinlerde noktalama
işaretlerine yer vermiştir (bkz. "Türk Saz Şiiri", Türk Dili,
Türk Şiiri
Özel Sayısı III (Halk Şiiri) sayı: 445-450 Ocak-Haziran 1980, s.
128,
205/206, 213/214). Abdurrahman Güzel de aynı özel sayıdaki
ince
lemesinde genelde noktalama kullanmamış, ancak Ahmed
Yese-
vi'den aldığı hikmetlerde noktalama işaretlerini kullanmıştır
(bkz Ab
durrahman Güzel, "Tekke Şiiri", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı
III

(Halk Şiiri), Sayı: 445-450 Ocak-Haziran 1989, s.354-357).

- 169-

5. Bazı metin yayınlarında da tam bir noktalama kullanıldığını görüyoruz. Bu metinlerde yine dize başları ve özel isimler, büyük harflerle gösterilmiştir (bkz. Kadı Burhaneddin Divanı'ndan seçmeler, Haz.: Ali Alpaslan, Kültür Bakanlığı Yayınları: 232, 1000 Temel Eser: 73, Ankara 1977; Nevzat Gözaydın, "Anonim Halk Şiiri Üzerine...", Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri), Sayı: 445-450 Ocak-Haziran 1989, s. 1-104; MC).

Karacaoğlan'ın şiirlerinde de bu değişik tutumların örneklerini görüyoruz. Kimi yayınca, tam bir noktalama yaparken, kimi daha az noktalama kullanmış, kimi ise hiç noktalama işareti kullanmamıştır. Mesela Müjgan Cumbur (bkz. MC) ve Hikmet İlaydın (bkz. HI) tam bir noktalamaya giderken, Sadettin Nüzhet Ergun (bkz. SNE) ve Fuad Köprülü (bkz. FK) arasına virgül kullanmışlar, Cahit Öztelli (bkz. CÖ) ise hiç noktalama işareti kullanmamıştır.

Şimdi aynı metin üzerinde değişik uygulamaları ele alalım:

Müjgan Cumbur'a göre:

Ala gözlüm, yıktın benim evimi,
Eğlen şu diyarda kal, deyi deyi.
Viran ettin bahçam ile bağımı,
Domurcuk güllerim, al, deyi deyi.

İnsan oğlu kurtulmuyor kazadan.
Yaralılar nasıl durur sızıdan?
Akça ceran kurtulmuş da tazıdan
Kaldırılmış başını, çöl deyi deyi.

Seher zamanında uğradım sana,
Görünce gül yüzlüm, kaldım ben tana;
Gafilken bir dolu sundun sen bana,
İçirdin ağuyu, bal deyi deyi.

Karac'oğlan der ki: N'eyleyip n'etmek?
Bir fikrim var: Şu sılayı terk etmek.
Yıkıl git, diyorsun. Kolay mı gitmek?
Sen getirdin beni, gel deyi deyi.

MC 33/34, 49

Hikmet İlaydın'a göre:

Ala gözlüm, yıktın benim evimi,
Eğlen şu diyarda, kal deyi deyi.
Viran ettin bahçem ile bağımı,
Tomurcuk güllerim al deyi deyi.

İnsan oğlu kurtulmuyor kazadan, Yaralılar
nasıl durur sızidan? Akça ceran kurtulmuş
da tazıdan, Kaldırılmış başını çöl deyi deyi.

Seher zamanında uğradım sana, Görünce,
gül yüzlüm, kaldım ben tana. Gafilken bir
dolu sundun sen bana, İçirdin ağıyı, bal
deyi deyi.

Karac'oğlan der ki, neyleyip netmek? Bir
fikrim var; şu sılayı terk etmek. Yıkıl git,
diyorsun, kolay mı gitmek? Sen çağırdın
beni, gel deyi deyi!...

HI, 84

Sadettin Nüzhet Ergun (SNE, 89/90, 25), Cahit Öztelli (CÖ, 28/
29, 16) ve İlhan Başgöz (İB, 24) aynı metinde hiç noktalama işareti
kullanmamışlardır.

Nokta, soru işareti, ünlem ve iki nokta cümleyi bitirir ve bir son-
raki cümleye büyük harfle başlanır. Bu esasa göre, I. kıt'ada Cum-
bur'a göre iki, İlaydın'a göre iki; II. kıt'ada Cumbur'a göre üç,
İlaydın'a göre iki; III. kıt'ada Cumbur'a göre bir, İlaydın'a göre iki;
IV. kıt'ada Cumbur'a göre yedi, İlaydın'a göre de dört cümle bulun-
maktadır. Diğer araştırmacılar, yani noktalama işareti koymayanlar
bunun takdirini okuyucuya bırakmışlardır.

Noktalama işaretleri, peşi sıra, cümle tipini de getirir. İki
cümle arasında nokta konursa, iki basit cümle, virgül veya noktalı
virgül konursa, sıralı birleşik cümle ortaya çıkar. Bunun yanında,
noktalama, cümle tonlamasıyla da doğrudan doğruya ilgilidir. Sonu-
na virgül konulan cümle yükselen tonla, sonuna nokta konulan
cümle alçalan tonla biter. Zira birleşik cümlelerde, önceki cümleler
yükselen tonla bittiği için, cümleler, birbirlerine, anlamca daha sıkı
bağlanırlar. Ayrıca, noktalama işareti koyup koymamakla ortaya
çıkacak durumlar, cümle tipi ve ona bağlı olarak tonlama kadar,

ahenk durgularını da etkiler. Yerine göre noktalama, metnin hakim tonla, ağır tonla, ya da alaylı tonla okunup okunmaması üzerinde de etkili olabilir.

Bir de "Nâcar Karac'oğlan nâcar" dizesine bakalım. Bu dizede, Karacaoğlan kelimesinin yalnız önüne, yalnız sonuna veya hem önüne hem sonuna virgül koyabiliriz. Burada "nâçar" olan, çaresiz olan Karacaoğlan mı, yoksa durum, vaziyet mi? Karacaoğlan'ı üçüncü kişi konumunda düşünürseniz, "nâçar" olan Karacaoğlan'dır, sen konumunda, hitap konumunda düşünürseniz "nâçar" olan durumdur, vaziyettir. Hiç virgül konmaması durumunda ise her ikisi de aynı anda düşünülebilir. Aynı dize üzerinde tonlama konusuna gelince, ben, virgül Karacaoğlan'ın iki yanına konursa, ağır tonla, Karacaoğlan'dan sonra konursa, heyecanlı tonla, hitap tonuyla okuma gereğini algılıyorum. Hiç noktalama işareti konmaması durumunda ise bu özgürlük bana aittir ve okuyuşta, birini tercih etme hakkına sahibim.

Sonuç olarak ben, eski metin yayınlarında; 1. manzum metinlerde noktalama işaretlerinin kullanılmaması 2. mensur metinlerde de yayıncının yorumunu metne aktarmamak kaydıyla sınırlı bir noktalamaya gidilmesi gerektiği kanısındayım. Büyük harf konusu ise farklı bir konudur. Kullanıp kullanılmamada, dil açısından incelenen metinlerle edebiyatçı bakış açısıyla hazırlanmış metinlerde, tutum farklılığı, olabilmektedir.

K I S A L T M A L A R :

CÖ: Cahit Öztelli, Karacaoğlan, Üçüncü basılış, Varlık Yayınları, İstanbul 1957.

FK : Fuad Köprülü, Türk Saz şairleri, Milli Kültür Yayınları, Ankara 1962.

HI : Hikmet İlaydın, Türk Edebiyatında Nazım, Dördüncü basılış, İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koli. Şti., İstanbul 1964.

İB : İlhan Başgöz, izahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, Ananat Yayınevi, İstanbul 1968. /'O : Müjgan Cumhur,

Karacaoğlan, Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 1985. SNE : Sadeddin Nüzhet

Ergun, Karaca Oğlan Hayatı ve Şiirleri,

Dördüncü Baskı, İkbâl Kitabevi, İstanbul 1942.